

Angstaanjagend met een knipoog

Zondagavond 28 februari 1988 van zond de VARA van 18.06 tot 18.33 uur op Nederland 1 *De film van Ome Willem* uit, volgens de omroepgids een 'kinderprogramma van Edwin Rutten.' Tien minuten later begon bij de NOS op Nederland 2 (van 18.45 tot 19.00 uur) *Het Klokhuis*, een ander 'jeugdprogramma met Edwin Rutten'. Ook nadat Ome Willem op 14 mei 1989 definitief afscheid van de kijkertjes had genomen, moesten fans van Edwin Rutten blijven schakelen als ze àl de verrichtingen wilden volgen waarmee hun idool op één avond het scherm vulde. Op dinsdagavond 10 april 1990 overlaptten de programma's elkaar zelfs. Op Nederland 1 van 18.44 tot 19.00 uur: *Op de groei, waarin kinderen met een bekende Nederlander over geloofszaken praten. Vanavond: Edwin Rutten.* (NCRV). Op Nederland 2 van 18.55 tot 19.10 uur *Het Klokhuis* (NOS). Op Nederland 1 van 19.18 tot 19.51 uur *Dinges*, 'spelletjesprogramma o.l.v. Frank Masmeijer met panelleden Lous Haasdijk en Edwin Rutten. Volwassenen moeten raden wat kinderen bedoelen' (NCRV).

De eerste uitzending van *Het Klokhuis* op zondag 3 januari 1988 had als thema 'wind'. De 'komische sketches en liedjes, afgewisseld met serieuze onderwerpen uit techniek, wetenschap en de muze' waren in eerste instantie bedoeld voor kinderen 'boven de zes jaar', later 'van negen tot dertien jaar' 'van tien tot veertien', 'de onderbouw van de middelbare school' – er werd driftig met leeftijdsmarges geschoven. De werknaam in de voorbereidende fase was *Afwas in de ijskast* geweest, maar het werd *Het Klokhuis*. Bedacht door NOS-chef jeugdtelevisie Ben Klokman (al bezwoer deze dat de eerste lettergreep van zijn achternaam 'volstrekt toevallig' overeenkwam met die van het nieuwe programma). Klokman was de eerste om zelfkritisch vast te stellen dat éérs was besloten dat er een nieuw kinderkwartiertje zou komen, waar vervolgens een doelgroep bij werd gezocht. Die volgorde leek hem onjuist, al toonde hij begrip voor de situatie. Per 1 januari 1988 was er naast Nederland 1 en 2 immers een derde net gekomen dat in

allerijl gevuld moest worden. En aangezien de NOS al *Sesamstraat* en het *Jeugdjournaal* uitzond, werd afgesproken dat *Klokhuis* zich niet met het nieuws zou bemoeien en dat de scènes zich evenmin op straat zouden afspelen. Klokmán wierp zich op als eindredacteur en trok voor de praktische invulling Aart Staartjes aan, die zijn beproefde equipe schrijvers, acteurs en componist Harry Bannink inbracht die hun kwaliteiten in de succesvolle voorgangers als *De Stratenmakersopzeeshow*, *J.J. de Bom voorheen de Kindervriend* en *De film van Ome Willem* ruimschoots hadden bewezen. Verklaarde Staartjes zich nader: ‘Klokhuis is zomaar een fantasienaam. Je kunt er van alles bij bedenken: het klokhuis van een appel, het binnenste van een klok, doorbijten om tot de kern te komen, de naam van een huis waarin je kunt wonen.’

Voor Edwin Rutten was een rol in het familiefeuilleton *De Billitons* (met Silvia Millemcam, Wieteke van Dort en Frank Groothof) weggelegd en speelde in een groot aantal andere sketches. Maar zijn meest constante waarde lag in zijn optreden als de mysterieuze, charismatische ‘man met het orgeltje’. Kaarsrecht streng met zijn krijtstreepak en witgeschminkt dodenmasker straalde deze pierlala iets angstaanjagends uit, een effect dat nog eens werd versterkt door de statige melodie en een nadrukkelijk dreigende articulatie. Dit huiveringwekkende personage leek in niets op de altijd goedgemutste Ome Willem. Deze discrepantie was weloverwogen aangebracht, legde de balladezanger uit. ‘Ik wilde de orgelman zo ver mogelijk bij Ome Willem weghouden. Als ik al de 220 liedjes die ik als de orgelman heb gedaan als mezelf had gebracht, met mijn eigen kop, dan was het steeds Edwin Rutten geweest die een liedje doet. Nu is het een typtje dat je dan steeds weer kunt opvoeren.’

De orgelman draaide altijd dezelfde melodie uit zijn instrument en had ongeveer een minuut nodig om het lied te zingen waar gewoonlijk Willem Wilmink de tekst voor schreef. De moraal lag er duimendik bovenop, altijd met een knipoog, zoals in het nog altijd hoogst actuele *Haastige spoed*:

Naar Spanje rijden in tien uur
Dan zijn de dagen lang van uur

Bij zulk gereis
Wie Frankrijk zomaar overslaat
Terwijl hij via Frankrijk gaat
Is niet goed wijs
Men jakkert ook de landstreek door
Waar ik eens om het linkeroor
Van mijn Gisèle
Een oorbel hing van kers naast kers
Daarbij citerend uit een vers
In het Frans nog wel
Ach of men reist of vrijt meneer
Met grote spoed wordt het altijd weer
Naar het doel gehaast
Zo moet men een computer zijn
En men zou zoveel zoeter zijn
Met minder haast.

Een dag na het overlijden van Harry Bannink in 1999 eerde de orgelman hem in een lied te zijner nagedachtenis: 'Daar waar artiesten samen zijn / is dikwijls ruzie en venijn / dat is bekend / Bannink bracht ons weer bij elkaar / en zei dan: "Jongens, het is maar / amusement / heer Bannink bracht een breed publiek / een zeer verstaanbare muziek / de jaren door / en zorgde ervoor dat elk nieuw lied / een prachtige verrassing biedt / voor het kennersoor. / Zijn melodielijn loopt zo goed / over de zinnen heen, dat doet geen mens hem na / we geven deze lieve man vandaag dus graag / een stekkie van de fuchsia.' Waarop de orgelman respectvol de hoed lichtte. De tekst was in Wilminkstijl geschreven door Niek Barendsen (1964), exponent van de volgende generatie die zich aansloot bij de vaste schrijvers van het programma. Aan zijn pen ontsproot ook het huldebetoon in 2001 toen aan Aart Staartjes de Cinekidleeuw werd toegekend: 'De motor achter Stratemaker / Willem, Klokhuis, Sesamstraat / Hij maakte goud / De nestor van de jeugd-tv / Die veertig jaren alles deed / Werd zelf nooit oud.'

Een langlopende, succesvolle televisierubriek zonder gedoe is ondenkbaar. Het Klokhuis was nauwelijks twee jaar op de buis toen het in 1990 vanwege 'te hoge kosten' alweer dreigde te verdwijnen. Een verwoede fan, een destijds elfjarig meisje, haalde dertigduizend handtekeningen op om het programma te redden. Er werden kritische vragen in de Tweede Kamer gesteld, Aart Staartjes haalde fel uit in *de Volkskrant* ('eerst werden we er bij VARA uitgeschopt, nu wil de NOS van ons af') met als resultaat dat het populaire kwartiertje mocht blijven. Op 3 januari 2023 stond de RTL-talkshow van Eva Jinek uitvoerig stil bij de vijfendertigste verjaardag van *Het Klokhuis* en samen met het *Jeugdjournaal* (sinds 1981) deel uitmaakt van het onverwoestbare erfgoed van kindertelevisie in ons land. Nog éénmaal kwam de orgelman voorbij om een lied te zingen – en het was alsof de tijd weer een minuut had stilgestaan.